

**Losy harcerzy i harcerek
Hufca ZHP Lubliniec
w latach 1939-1945
noty biograficzne**

Pro memoria

Opracowane przez Komisję Historyczną Hufca Lubliniec
im. Krystyny Roźniewskiej

Lubliniec 2018

Opracowanie materiałów źródłowych i opracowanie graficzne:
Bartłomiej Zbączyniak

Redakcja:
Bartłomiej Zbączyniak, Katarzyna Myrcik

Korekta:
Katarzyna Myrcik

Grafika na okładce:
Katarzyna Cieślak

Niniejsze opracowanie jest efektem dwuletniej pracy Komisji Historycznej Hufca Lubliniec im. drużyny Krystyny Rożniewskiej. W broszurze znalazło się 15 biogramów harcerzy i harcerek, którzy w latach 1923-1939 byli członkami Hufca ZHP Lubliniec, a którzy za wierność prawu harcerskiemu zapłacili najwyższą cenę. Oczywiście, nie udało nam się ustalić losów wszystkich harcerzy i harcerek, którzy w czasie II wojny światowej stracili swoje życie. W wielu przypadkach nie wiemy o nich wiele, czasem znamy tylko nazwisko. Mamy jednak nadzieję, że w przyszłości uda nam się ocalić także ich od zapomnienia. Jesteśmy im to winni.

Przewodniczący Komisji Historycznej
Hufca Lubliniec
p.wd Bartłomiej Zbączyński

Spis treści

Jan Psiuk.....	4
Józef Kowol	5
Franciszek Motak	7
Jan Bernard Handy.....	8
Jerzy Żak	13
Konrad Mańka (Konrad Mainka).....	15
Henryk Pawłowski.....	24
Czesław Bartosz	25
Maria Krzyżowska	32
Stanisław Cwołek.....	36
Władysław Planetorz.....	43
Jerzy Pawliński.....	49
Krystyna Kubalska.....	51
Leopold Hałaczek	52
Emeryk Cieślar.....	57
Materiały źródłowe	60

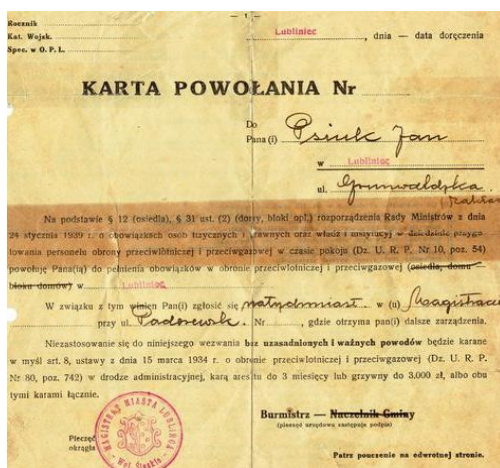
Komisja Historyczna
Hufca ZHP Lubliniec
im. Krystyny Rożniewskiej

Jan Psiuk

Urodził się **5 sierpnia 1920 r.** w Lublińcu, gdzie ukończył 8-klasową szkołę powszechną oraz 1 rok gimnazjum. W 1930 r. wstąpił do Związku Harcerstwa Polskiego, do **IV Męskiej Drużyny Harcerskiej im. Konstantego Damrota**. **25 maja 1932 r. na ręce druha** phm Ludwika Klamy (ówczesnego komendanta Hufca Lublinieca) **złożył przyrzeczenie harcerskie.**

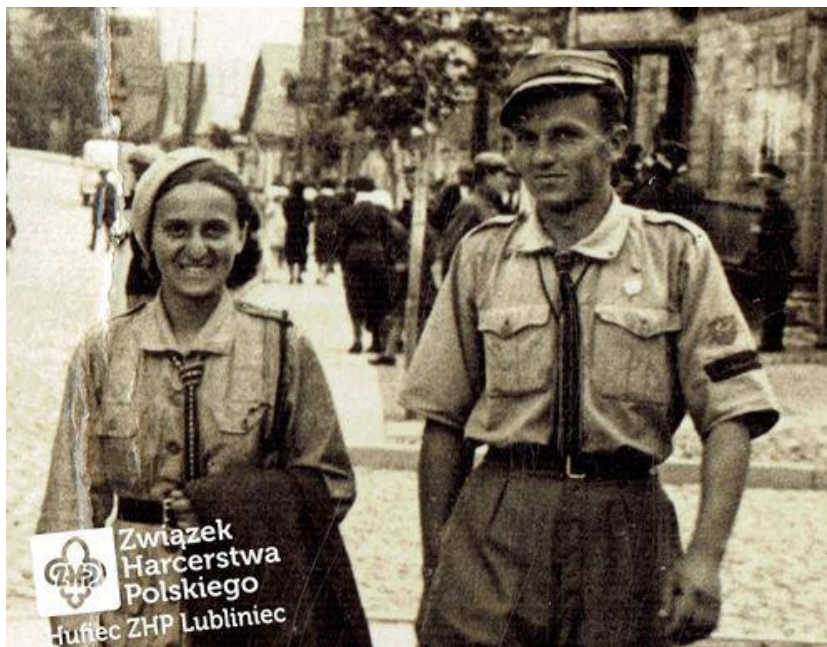
Pracował w Komunalnej Kasie Oszczędności, a następnie w Biurze Notarialnym u notariusza Kazimierza Kroka. Uczył się zawodu elektromechanika w Tarnowskich Górach w firmie pana Wypióry.

1 września 1939 r. został wezwany do stawienia się w **Lidze Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej w Lublińcu**, skąd przed godziną 6.00 rano został wysłany z meldunkiem na dworzec kolejowy. **W drodze na dworzec został zabity.**

Józef Kowol

Urodzony w 1917 r. harcerz I Męskiej Drużyny Harcerskiej im. Tadeusza Kościuszki w Lublińcu, sportowiec. W 1938 r. uczestniczył w obozie harcerskim w Nowych Trokach.

Józef Kowol podczas obozu w Nowych Trokach

W maju 1938 r. zdał maturę i ukończył naukę w lublinieckim Gimnazjum.

Maturzyści rocznik 1938

Józef Kowol stoi czwarty z prawej strony w górnym rzędzie

W sierpniu 1938 r. **pracował w 7 Junackim Hufcu Pracy** w Zubrzycy Górnej (budował tzw. "Drogę Junaków"), a także w Dolinie Kościeliskiej oraz przy budowie drogi na Gubałówkę.

Ukończył w lipcu 1939 r. VII Dywizyjny Kurs Podchorążych Rezerwy Piechoty przy 27 Pułku Piechoty w Częstochowie. Jako kapral podchorąży otrzymał przydział do 74 Górnośląskiego Pułku Piechoty w Lublińcu - oddział karabinów maszynowych.

Schron bojowy na Górze Kochcickiej

1 września 1939r. wraz z pułkiem bierze udział w walkach o Lubliniec. Podczas wymiany ognia w okolicach schronu bojowego na Górze Kochcickiej zostaje ciężko ranny. **Umiera w godzinach dopołudniowych w Jawornicy.**

Franciszek Motak

Urodził się **23 sierpnia 1918 r.** Mieszkał w Lisowie, niedaleko Lublińca. Jego ojciec był kupcem. Franciszek należał do **I Męskiej Drużyny Harcerskiej im. Tadeusza Kościuszki.**

*Harcerskie jasełka wystawione w Gimnazjum w 1938r.
Franciszek Motak odgrywał Śmierć*

W 1938 r. zdał maturę w lublinieckim Gimnazjum, a następnie **studiował** agronomię na **Uniwersytecie Poznańskim.**

27 września 1939 r. wraz z 11 mieszkańcami Lisowa **został aresztowany** pod zarzutem współudziału w wysadzeniu mostu podczas działań wojennych i przewieziony do więzienia w Lublińcu. Najprawdopodobniej Franciszka wskazał, współpracujący z okupantem, ówczesny burmistrz gminy Lisów - Franciszek Bryłka. W listopadzie **aresztowano także ojca** Franciszka - **Władysława** Motaka. Następnie obu **umieszczono w obozie** internowania **w Rawiczu.**

Po brutalnych przesłuchaniach 7 grudnia zostali oni przewiezieni do więzienia w Poznaniu, a **9 grudnia rozstrzelani** przez funkcjonariuszy poznańskiej placówki **gestapo** (jak wynika ze śledztwa IPN – 2013 r., wg wcześniejszej wersji obaj zostali ścięci).

Jan Bernard Handy

Urodził się w **20 maja 1910 r.** w Szopienicach. Był synem Józefa i Marii z domu Schoen. Mieszkał w budynku przy placu Powstańców 23/2. W 1929 r. ukończył **Państwowe Seminarium Nauczycielskie w Mysłowicach.**

Budynek Państwowego Seminarium Nauczycielskiego w Mysłowicach

W 1932 r. ukończył kurs w Batalionie Podchorążych Rezerwy nr 5 w Krakowie. Otrzymał przydział mobilizacyjny do **74 Górnośląskiego Pułku Piechoty**. W pułku tym odbywał ćwiczenia na stanowisku dowódcy plutonu strzeleckiego. W 1934 r. został mianowany podporucznikiem, a w 1938 - porucznikiem.

Podporucznik Jan Handy w otoczeniu żołnierzy ze swojego plutonu (1937)

Był nauczycielem i pracował w lublinieckich szkołach: **Śląskim Zakładzie dla Głuchych i Ociemniałych w Lublińcu**, w **Szkole Powszechnej**, a także w **Publicznej Szkole Doksztalującej Zawodowej**.

*Grono pedagogiczne PSDZ w Lublińcu
Druh Jan Handy stoi w drugim rzędzie, drugi od lewej*

Mieszkał w Lublińcu, w budynku przy **ulicy Mickiewicza 15**.

*Jan Handy wśród instruktorów Hufca Lubliniec
(siedzi, pierwszy od prawej)*

W latach 30. był jednym z najpopularniejszych instruktorów Hufca Lubliniec, prowadził gromady zuchowe.

Druh Jan Handy - wśród zuchów (1933)

Należał także do **Harcerskiego Kręgu Instruktorskiego**.

*Jan Barnard Handy
wśród członków Kręgu Instruktorskiego Hufca ZHP Lubliniec,
siedzi czwarty od lewej*

W związku z zagrożeniem wojennym został powołany do służby czynnej w ramach mobilizacji alarmowej ogłoszonej 24 sierpnia 1939r. i wyznaczony na **dowódcę 5 kompanii strzeleckiej**.

Podporucznik Jan Bernard Handy (zdjęcie z 1934r.)

Podczas kampanii wrześniowej dowodził kompanią w walkach pod Boronowem (1.09), na południowych przedpolach Częstochowy (2.09) i pod Dębowcem (3.09). Następnie z grupą żołnierzy przedostał się na Lubelszczyznę. Po wkroczeniu Armii Czerwonej - 17 września 1939r. **dostał się do niewoli sowieckiej**. Przebywał w obozach w Starobielsku i Kozielsku. Wysłał stamtąd list do rodziny. Niestety, paczka z ciepłą odzieżą wysłana do obozu wróciła. **Został zamordowany w kwietniu 1940 r. w Katyniu.**

Groby w Katyniu odkryte przez hitlerowców

Wpisany na kozielską listę NKWD nr 035/1 z dnia 16 kwietnia 1940 r., poz. 70; nr arch. 515.)

Amtliches Material zum Massenmord von KATYN

Im Auftrage des Auswärtigen Amtes auf Grund urkundlichen
Beweismaterials zusammengestellt, bearbeitet und herausgegeben
von der Deutschen Informationsstelle

Zentralverlag der NSDAP. Franz Eher Nachf. GmbH.

Gedruckt im Deutschen Verlag, Berlin

2858. **Handy**, Jan, Bernard, Lt.
Res.-Offiz.-Ausweis, 1 Notizbuch.

Handy
02858. Jan Bernard, ppor. kartki ks. ofic. notes z zapiskami, fotograf.
mocno uszkodzony znak rozpoznawczy. -

Ekshumowany w 1943r. figuruje pod nr 2858 AM (Amtliches
Material zum Massenmord von Katyń).

Jerzy Żak

Urodził się **14 stycznia 1924 r.** w Przemyślu. Wraz z rodziną w **1935r. przyjechał do Lublińca**. Jego ojciec, **major Franciszek Żak** pełnił tutaj funkcję dowódcy batalionu 74 Górnosląskiego Pułku Piechoty.

Major Franciszek Żak, w pierwszym rzędzie, trzeci od lewej wśród harcerzy z Kręgu Starszoharcerskiego

Jerzy Żak był uczniem Gimnazjum w Lublińcu oraz **harcerzem I Męskiej Drużyny Harcerskiej im. Tadeusza Kościuszki w Lublińcu.**

Jaselka harcerskie w lublinieckim gimnazjum - 1938 r. Jerzy Żak, grał w nich rycerza (trzeci rząd lewa strona)

W czasie okupacji aresztowany za działalność konspiracyjną wraz ze swoimi kolegami: Henrykiem Pawłowskim i Henrykiem Cyranem (także harcerzami lublinieckimi). **W styczniu 1942 r. został osadzony w obozie KL Auschwitz.** Otrzymał numer obozowy **25330**.

Jerzy Żak - więzień KL Auschwitz

Zginął w obozie **7 września 1942 r.**

Nr. 28780/1942 256

Auschwitz, den 17. September 1942

D er Kraftwagenführer Georgius Zak _____
 _____ katholisch _____
 wohnhaft Krakau, Radziwilowskastraße Nr. 27/18 _____
 ist am 7. September 1942 um 12 Uhr 40 Minuten
 in Auschwitz, Kasernenstraße _____ verstorben.
 D er Verstorbene war geboren am 14. Januar 1924 _____
 in Przemyśl _____
 (Standesamt _____ Nr. _____)
 Vater: Franz Zak _____
 Mutter: Magdalena Zak geborene Przebinda, wohnhaft in _____
 Krakau _____
 D er Verstorbene war nicht verheiratet

Akt zgonu druha Jerzego Żaka

Konrad Mańka (Konrad Mainka)

Urodził się **2 maja 1915 roku** w Dobrodzieniu. Po podziale Górnego Śląska w 1922 roku prześladowana przez Niemców rodzina Mańków, od pokoleń pielęgnująca polskie tradycje, musiała opuścić należący do Niemiec Dobrodzień i w konsekwencji zamieszkała w Lublińcu, gdzie **ojciec** Konrada, **Piotr Mańka**, otrzymał pracę woźnego w miejscowym sądzie. W Lublińcu Konrad ukończył z bardzo dobrym wynikiem szkołę podstawową i **rozpoczął naukę w zakładzie stolarskim** E. Hruzika.

*Konrad Mańka - po lewej, przy lipie zasadzonej w 1923r.
z okazji rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja
przed Szkołą Powszechną w Lublińcu*

W 1934 roku, po zdaniu egzaminów i uzyskaniu dyplomu czeladnika, Konrad **przeniósł się do Krakowa, gdzie rozpoczął pracę w Centrali Dostaw Harcerskich.**

Z harcerstwem był związany od najwcześniejszych lat szkolnych. W odrodzonym po 1920 roku harcerstwie w Lublińcu Konrad Mańka **przeszedł wszystkie stopnie wtajemniczenia**

organizacyjnego; pełnił kolejno funkcje zastępowego, drużynowego, aż po członkostwo w komendzie hufca.

*Konrad Mańka (pierwszy od lewej)
podczas obozu w 1931 r.*

W działalności z młodszymi wykazywał niespożyte siły, wybitne uzdolnienia organizacyjne, zaangażowanie i zdolności pedagogiczne. Cieszył się ogromnym szacunkiem zarówno wśród podległych mu harcerzy, jak i władz. Był bowiem niezastąpionym organizatorem biwaków, obozów i wycieczek harcerskich.

*II MDH im. Adama Mickiewicza w Lublińcu
Konrad Mańka - stoi trzeci od lewej*

Pod koniec kwietnia 1935 roku Konrad Mańka wrócił z Krakowa i **podjął pracę stolarza w Śląskim Zakładzie dla Głuchych i Ociemniałych w Lublińcu.**

Konrad Mańka w stolarni wraz ze Stanisławem Wojciechowskim

Od razu też rozpoczął działalność w drużynie harcerskiej, którą prowadzili: **Stanisław Wojciechowski, Stanisław Gawron i Alojzy Gajek.**

*Instruktorzy Hufca Lubliniec.
Konrad Mańka stoi drugi od prawej*

Uczestniczył w **Jubileuszowym Zlocie Harcerstwa w Spale w 1935 roku.**

*Konrad Mańka na zlocie w Spale w 1935 r.
po prawej stronie*

Należał także do **Harcerskiego Kręgu Instruktorskiego** prowadzonego przez Ludwika Klameę.

*Harcerski Krąg Instruktorski Komendy Hufca Lubliniec
Konrad Mańka stoi trzeci od lewej*

W 1938 roku Mańka powołany został do odbycia służby wojskowej. Pełnił ją **w kompanii reprezentacyjnej przy Prezydencie Rzeczypospolitej w Warszawie**. Tu zastała go wojna. Wraz z macierzystą jednostką **brał udział w obronie stolicy**. Wzięty do niewoli niemieckiej zdołał uciec z transportu

i wkrótce wrócił do Lublińca, by znów podjąć pracę w Zakładzie dla Głuchoniemych. Po przekształceniu Zakładu w ośrodek dla dzieci wyższych urzędników niemieckich Mańka przenosi się do przedsiębiorstwa budowlanego. Podejmuje też działalność konspiracyjną. Wiosną 1940 roku zostaje zaprzysiężony i **obejmuje kierownictwo tajnej organizacji "Orzeł Biały"**. Pełni też funkcję łącznika między Lublińcem a Katowicami, gdzie mieści się sztab organizacji. Konrad z całą energią werbuje ludzi do działalności podziemnej, organizuje kolportaż konspiracyjnych druków, gromadzenie broni i materiałów wybuchowych do planowanych akcji sabotażowych.

Konrad Mańka podejmuje współpracę z **Ludwikiem Klama**, który na przełomie lat 1939/1940 organizuje konspiracyjną komendę hufca w Lublińcu wraz z innymi patriotami znanymi z działalności harcerskiej. Wiele czasu poświęca też na werbowanie starszych harcerzy do walki z okupantem.

18 grudnia 1940 roku Konrad Mańka zostaje aresztowany podczas zbrojnej akcji gestapo w Lublińcu, kiedy to zamknięto w więzieniach **46 członków ruchu oporu**. Niemcy aresztowali w tym dniu ok. 2 tys. Polaków, w tym wielu harcerzy, m.in. komendanta konspiracyjnej Śląskiej Chorągwi Harcerzy: Józefa Pukowca.

Spśród konspiracyjnego aktywu lublinieckiego aresztowani zostali wówczas m.in. **Ludwik Klama, Henryk Malcherek, Paweł Jendrysik, Józef Lisoń**. Konrad Mańka pod zarzutem przynależności do tajnej organizacji mającej na celu oderwanie Śląska od Rzeszy **osadzony został w więzieniu w Katowicach**. Jemu oraz Ludwikowi Klami, Pawłowi Jendrysikowi i Henrykowi Malcherkowi zarzucono udział w działaniach przeciwko narodowi i państwu niemieckiemu. Konkretnym przejawem tej działalności miała być służba kurierska oraz przewożenie konspiracyjnych materiałów szkodzących hitlerowskiej Rzeszy.

Konrad Mańka

Podczas rozpoczętego 13 marca 1942 roku procesu Konrad Mańka, broniąc współtowarzyszy, przyznał się do zakazanej przez okupanta działalności i całą winę wziął na siebie.

W ostatnim liście do rodziców pisał: „*Mateczko i Ojczy! Bądźcie silni [...] Wziąłem na siebie wielki ciężar, ale tego wymaga ode mnie mój obowiązek[...] Nie splamłem swoich rąk żadną zbrodnią, największym szczęściem jest umierać za swoich przyjaciół... O Boże przyjmij moją duszę w Twoje ręce!!!.*”

Konrad Mańka przed sobą ma tylko siebie, jego
i jego prośbę, nie żądał od nikogo
przy skazaniu. Nie byłam tam, nie miałem
żadnych straszących, najważniejszą rzeczą jest
umierać za swoich przyjaciół, a nie straszyć
tych i głowa do góry. Dzielnie mi przyjdzie

Trwający od 23 czerwca 1942 roku proces zakończył się skazaniem Konrada Mańki na karę śmierci. **Wyrok poprzez ścięcie został wykonany w dniu 14 lipca 1942 roku o godz. 5.30.** Prawdopodobnie miało to miejsce w osobnym parterowym budynku z czerwonej cegły bez okien, który przylegał do gmachu więzienia mieszczącego się przy ulicy Mikołowskiej w Katowicach, na prawo od głównej bramy wejściowej.

Gilotyna, której użyto do tego celu, zwana była w więziennym slangu "**czerveną wdową**". Od jej ostrza zginęły w czasie wojny 552 osoby. Dzisiaj jest jednym z eksponatów Muzeum Śląskiego.

Gilotyna w Muzeum Śląskim w Katowicach

Władze niemieckie nie wydały ciała rodzinie. **Nieznane jest miejsce, gdzie Konrad Mańka został pochowany.** Być może jego ciało zostało wywiezione i skremowane **w obozie koncentracyjnym w Oświęcimiu** (tak zrobiono z ciałem świątego miesiąc później **harcerza Józefa Pukowca**). Istnieje też możliwość, że ciało Konrada Mańki **pochowano na cmentarzu w Bogucicach** w nocy 15 lipca 1942 r., czego świadkiem miał być grabarz p. Markiewka. W obwieszczeniu informującym społeczeństwo Katowic o wyroku stwierdzono, iż Konrad Mańka brał udział w działalności polskiej tajnej organizacji i wysoce niebezpiecznie spiskował przeciwko Rzeszy Niemieckiej.

Spółeczeństwo Lublińca nie zapomniało o złożonej przez Konrada Mańkę ofierze życia w walce z niemieckim okupantem. Bezpośrednio po wojnie, już w marcu 1945 roku, **rynek miejski przemianowany został na plac Konrada Mańki**.

Rynek w Lublińcu

W 1960 roku na wniosek Rady Pedagogicznej Miejska Rada Narodowa w Lublińcu nadała **Państwowemu Zakładowi Wychowawczemu dla Dzieci Głuchych w Lublińcu imię Konrada Mańki** (obecnie Ośrodek Szkolno-Wychowawczy).

Tablica pamiątkowa w Ośrodku Szkolno-Wychowawczym w Lublińcu poświęcona Konradowi Mańce

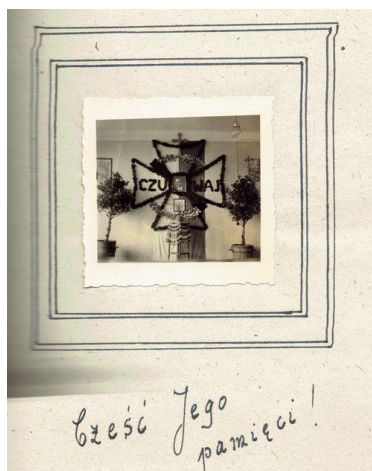

Przy ulicy Damrota 11, gdzie w czasie okupacji mieszkał Konrad Mańka, w 1982 r. **mieszkańcy miasta Lublińca ufundowali tablicę pamiątkową.**

Dom, w którym w latach 1939-1940
mieszkał Konrad Mańka

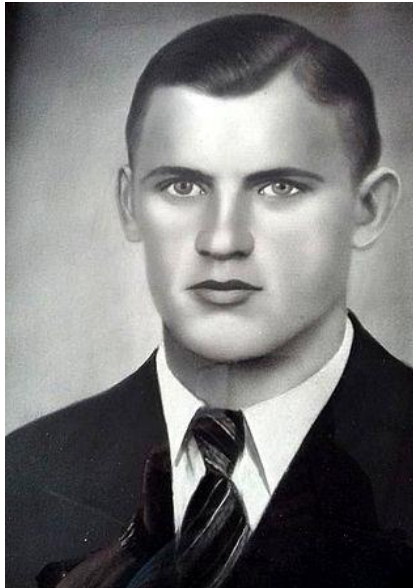
Także wśród harcerzy pamięć o bohaterskim druhu Konradzie była żywa. Szczególnie w okresie powojennym (do 1949 r.), podczas obozów (Konrad Mańka został zamordowany 14 lipca) organizowano specjalne apele. Historia Konrada Mańki pojawiała się podczas gawęd przy ognisku. Za Konrada Mańkę odprawiano msze i przeprowadzano w szkołach akademie ku jego czci.

1946r. Kronika Szkoły Podstawowej nr 1
- akademie harcerska poświęcona pamięci Konrada Mańki

Henryk Pawłowski

Urodził się **23 grudnia 1921 r.** w Parzymiechach. Uczeń lublinieckiego gimnazjum, **zastępowy I Męskiej Drużyny Harcerskiej im. Tadeusza Kościuszki w Lublińcu.** W drugiej połowie lat 30. jeden z jej najbardziej aktywnych członków.

druh Henryk Pawłowski

Przeprowadził się do Krakowa, gdzie kontynuował naukę. W okresie okupacji **był kurierem Armii Krajowej** przewożącym meldunki i rozkazy do wyznaczonych oddziałów partyzanckich. **Został aresztowany w czerwcu 1940r. w Ojcowie** przez Gestapo razem ze swoimi kolegami (również lublinieckimi harcerzami) **Jerzym Żakiem i Henrykiem Cyranem.** Przeszedł długie tortury w krakowskim **więzieniu na Montelupich,** a następnie 18 września **trafił do KL Auschwitz.** Miał **numer obozowy 20958.** Nawet w tych koszmarnych warunkach nie stracił nadziei i pogody ducha, wspierając i ratując przed załamaniem współwięźniów. Pocieszał także rodziców, pisząc w listach: *"Bądźcie nadal tym, kim ja jestem"*. Rok później - **12 września 1942 r. poniósł śmierć w komorze gazowej oświęcimskiego obozu.**

Czesław Bartosz

Urodził się **12 października 1909 r.** w miejscowości Topola Wielka k. Ostrowa Wielkopolskiego jako syn Antoniego i Pelagii z domu Lis. Do szkoły średniej uczęszczał w **lublinieckim junioracie** w latach **1923–1928.**

LUBLINIEC G. Śl. Małe Seminarium i kościół OO. Oblatów

*Małe Seminarium Duchowne
i Kościół Ojców Oblatów w Lublińcu w latach 30.*

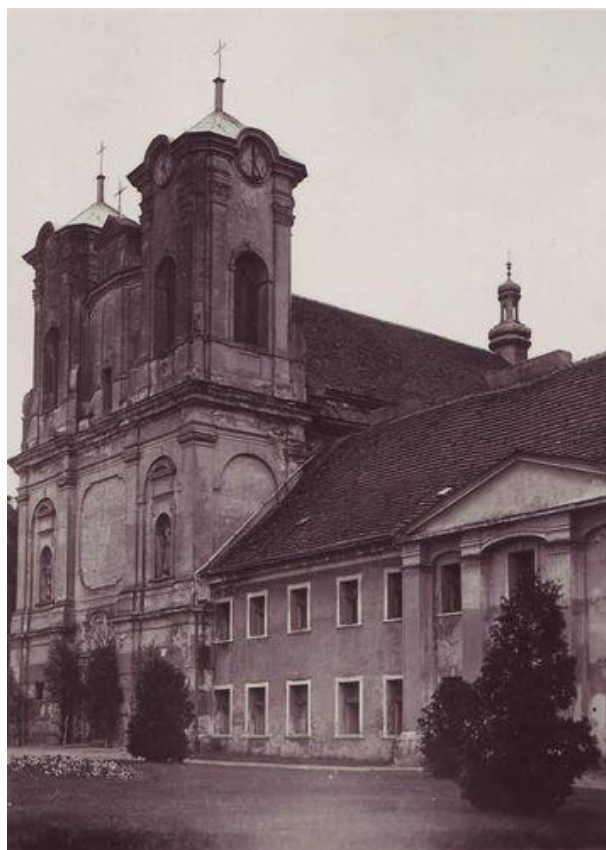
Nowicjat rozpoczął **14 sierpnia 1928 r. w Markowicach** i po roku, 15 sierpnia 1929r. złożył pierwsze śluby zakonne.

*Niższe Seminarium Duchowne Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej
w Markowicach - czasy współczesne*

Śluby wieczyste złożył 15 sierpnia 1932 r. w **Obrze.**

*Klasztor Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej w Obrze
Tak widział go w czasie swojego pobytu w seminarium ksiądz Czesław*

Studia filozoficzno-teologiczne odbył również w Obrze (1929–1935).

*Wyższe Seminarium Duchowne
Misjonarzy Oblatów w Obrze w 1934r.*

Tam też **17 czerwca 1934 r.** otrzymał święcenia kapłańskie, zaś prymicje odbyły się w Jankowie Przygodzkim w kościele pod wezwaniem św. Józefa 24 czerwca tegoż roku.

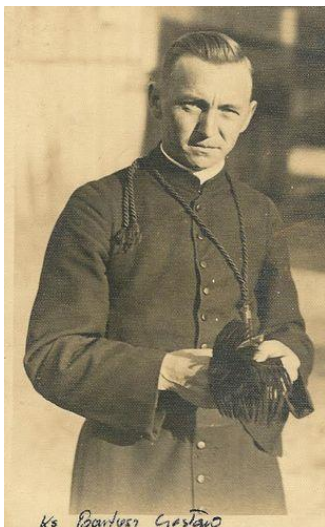
*Ksiądz Czesław Bartosz
przed mszą prymicyjną w Jankowie Przygodzkim*

Wraz z pierwszą obediencją **w 1935 r.** został przydzielony do **wspólnoty junioratu w Lublińcu w charakterze profesora i wychowawcy.** W pracy odznaczał się delikatnością w podejściu do swoich uczniów, ale i konsekwencją wychowawczą. Spokój i prostota bycia ojca Czesława promieniowały na wszystkich, z którymi miał styczność.

*Ksiądz Superior, błogosławiony Józef Cebula
stoi piąty od lewej strony,
ksiądz Czesław Bartosz
stoi w górnym rzędzie w samym środku*

Wiosną 1937 r. przez księdza superiora **Józefa Cebulę** został wytypowany do **prowadzenia drużyny harcerskiej** działającej na terenie seminarium, a mającej podlegać Hufcowi ZHP Lubliniec.

Ksiądz Czesław Bartosz

Ówczesny komendant Hufca Lubliniec - **Alojzy Gajek** - starannie przygotowywał **ojca Czesława** oraz **ojca Witolda Hadryana** (który miał wspomagać księdza Czesława Bartosza) do przyrzeczenia harcerskiego oraz do prowadzenia drużyny. Obaj księża przyrzeczenie harcerskie złożyli w celi klasztornej na ręce druha Gajka. Zaś **drużyna**, którą ksiądz Czesław Bartosz prowadził, **powstała 2 lutego 1938 r. i przyjęła imię księdza Ignacego Skorupki**. Drużyna w momencie powstania była dosyć liczna, składała się z **49 druhów**. Podzielona została na **5 zastępów**. W prowadzeniu drużyny księżom pomagali druh Alojzy Gajek oraz druh Henryk Gaczek.

Pomysłodawca założenia drużyny harcerskiej przy seminarium Alojzy Gajek podczas zajęć z samarytanki

Jeszcze tego samego roku (1938) ksiądz Czesław Bartosz wziął udział w **kursie drużynowych** organizowanym przez Chorągiew Śląską. W czerwcu **pełnił funkcję oboźnego** na obozie drużyny w **Czarnym Lesie koło Lublińca**.

*Rozpoczęcie roku szkolnego 1938/39 w seminarium.
Ksiądz Czesław Bartosz
stoi w drugim rzędzie, trzeci od prawej strony*

18 marca 1939 r. ksiądz Czesław wraz ze swoimi harcerzami oraz braćmi, spotkał się z **naczelnym skautem Kanady, kardynałem Jean-Marie Rodrigue Villeneuve**.

*Spotkanie z Naczelnym Skautem Kanady
kardynałem Jean-Marie Rodrigue Villeneuve
pierwszy z lewej stoi ksiądz Czesław Bartosz*

1 września 1939 r. został **kapelanem uciekinierów i ludzi ewakuowanych**. Po wkroczeniu Niemców do Lublińca, zakonnicy, którzy nie zadeklarowali się jako Niemcy, musieli opuścić miasto. Ponieważ o. Czesław zadeklarował narodowość polską, musiał opuścić juniorat i w lutym 1940 r. udał się do Generalnej Guberni. Początkowo został przyjęty w klasztorze na Świętym Krzyżu,

ale później, z powodu braku miejsca, najpierw zamieszkał w Dębnie, a potem przeniósł się do **Starej Słupi**, gdzie znalazł schronienie u państwa Winnickich.

Ksiądz Czesław Bartosz przed domem, w którym mieszkał w Starej Słupi w 1942 r.

W tym czasie podjął zatrudnienie w lesie, pomagając jednocześnie w pracy duszpasterskiej.

Ksiądz Czesław podczas pracy w lesie

Pewnego razu został **wezwany z posługą kapłańską do chorego na tyfus**, wskutek czego **zaraził się tą chorobą**. Kronika klasztoru na Świętym Krzyżu podaje, że o. Czesław

wprawdzie chorował na tyfus, ale wyzdrowiał. Niestety, później przeziębił się i zmarł na zawał serca.

Po namaszczeniu przez o. Antoniego Leszczyka **zmarł w Słupi Starej 5 października 1942 r. o godz.13.00**. Należy sądzić, że jeśli tyfus nie był bezpośrednią przyczyną śmierci o. Czesława, to był przynajmniej pośrednią przyczyną zgonu przez ogromne osłabienie organizmu. Czesław Bartosz **został pochowany tuż obok klasztoru świętokrzyskiego**. Jest to jedyny oblat spoczywający na Świętym Krzyżu. Mimo toczących się działań wojennych w pogrzebie uczestniczyła okoliczna ludność, a płomienne kazanie wygłosił proboszcz z Nowej Słupi.

*Grób ojca Czesława Bartosza
na Świętym Krzyżu w otoczeniu rodziny*

Maria Krzyżowska

Urodziła się w Tychach **19 lutego 1898 r.** Była córką Jana Krzyżowskiego - kolejarza - oraz Anny z domu Czyba. Dom, w którym się wychowała, nazywano twierdzą polskości. Jej brat - **Stanisław Krzyżowski** zakładał Stowarzyszenie „Sokół” w Tychach, brał udział w powstaniach śląskich. Był między innymi: komendantem Polskiej Organizacji Wojskowej Górnego Śląska na powiat pszczyński i jednocześnie sekretarzem powiatowym Polskiego Komitetu Plebiscytowego.

Stanisław Krzyżowski - brat Marii Krzyżowskiej

W 1919 r. Maria Krzyżowska wstąpiła do Polskiej Organizacji Wojskowej działającej w Tychach. Brała czynny udział we wszystkich powstaniach śląskich, podczas których pełniła różne funkcje, w tym kurierki i sanitariuszki. W **III powstaniu śląskim kierowała oddziałem sanitarnym Polskiego Czerwonego Krzyża** na cały powiat pszczyński. Niosła pomoc rannym i chorym powstańcom pułku Rataja podczas walk w rejonie Góry Św. Anny, a także innym oddziałom powstańczym.

Maria Krzyżowska

W 1921 ukończyła kurs nauczycielski na Polskim Uniwersytecie Ludowym w Katowicach, a w **1932 zdała egzamin państwowy** i została nauczycielką o pełnych kwalifikacjach. Pracowała początkowo w szkole w Kobiórze, od 1934 r. **Szkole Powszechnej w Sadowie**, a od **1936 r. w Lublińcu**. Początkowo w Szkole Powszechnej nr 1, a **od 1938 r.** w Szkole Powszechnej nr 2.

*Szkoła Powszechna w Lublińcu w 1936 r.
miejsce pracy Marii Krzyżowskiej*

Już w okresie powstań i plebiscytu **Maria Krzyżowska zakładała w Tychach pierwsze drużyny harcerskie**, a później organizowała je we wszystkich miejscowościach, w których

pracowała jako nauczycielka. Niestety, nie mamy wielu informacji o tym, że aktywnie działała jako harcerka w Lublińcu. Wśród zachowanych notatek o przynależności do Hufca Harcerek w Lublińcu Marii Krzyżowskiej świadczyć może **notatka druha Pawła Jendrysika** (aresztowanego później wraz z nią w czasie II wojny światowej), który do harcerzy i harcerek z Lublińca zalicza Marię Krzyżowską. Istnieje także pismo **Danuty Bethge** (członka Komitetu Historycznego Hufca ZHP Chorzów), która wśród harcerzy i harcerek działających na terenie Hufca Lubliniec wymienia między innymi Marię Krzyżowską.

Po wybuchu **II wojny światowej** Maria została **dowódcą drużyny sanitarnej Polskiej Samoobrony Obywatelskiej w Lublińcu**. Po zajęciu Lublińca przez Niemców działała w Organizacji Orła Białego Związku Walki Zbrojnej, wciągnięta do niej najprawdopodobniej przez **Ludwika Klamę** (instruktora harcerskiego i nauczyciela w Szkole Powszechnej nr 1) szefa obwodu Organizacji Orła Białego w Lublińcu.

*Ludwik Klama - nauczyciel, instruktor harcerski,
komendant Hufca ZHP Lubliniec, współpracownik Marii Krzyżowskiej w SP nr1*

Od **grudnia 1939 r. prowadziła w Lublińcu tajne nauczanie**. W mieszkaniu przy dzisiejszej ulicy Oświęcimskiej 28 uczyła młodzież takich przedmiotów jak: religia, język polski, historia ze szczególnym uwzględnieniem historii Śląska. **Wypożyczała także swoim uczniom polskie książki**, które

przechowywała pod drewnem w szopie stojącej na podwórzu. Prowadziła naukę dla dwóch grup: starszej, do której należeli: Wincenty Czura, Adolf Grabiński, Władysław Liszkowski, Paweł Prandzioch czy Wiktor Skrzypek, oraz młodszej, w której znaleźli się między innymi: bracia Tadeusz i Czesław Mizgalski oraz J. Hałas.

*Budynek przy Oświęcimskiej 28,
gdzie w czasie okupacji tajne nauczanie prowadziła Maria Krzyżowska*

18 grudnia 1940 r. wraz z innymi członkami Organizacji Orła Białego **została aresztowana**, a następnie więziona i przetrzymywana w katowickim i opolskim więzieniu. **W czerwcu 1942 r.**, wyrokiem Wyższego Sądu Krajowego w Katowicach, **została zwolniona z więzienia**. Otrzymała nakaz stawienia się w Urzędzie Zatrudnienia w Tychach. Jadąc pociągiem, trafiła na kontrolę. Nie miała ważnych dokumentów, więc wprost z katowickiego dworca odwieziono ją do KL Auschwitz-Birkenau (13 lutego 1943 r.). Miała **numer obozowy 35209**. Zginęła w obozie **12 marca 1943 roku**.

W Lublińcu w roku 1999 r. **jedną z ulic nazwano jej imieniem**. Zaś w Tychach - za zasługi dla miasta i patriotyczną postawę - **uhonorowano całą rodzinę, nazywając ulicę imieniem Rodzeństwa Krzyżowskich**.

Ulica Marii Krzyżowskiej w Lublińcu

Stanisław Cwołek

Urodził się 15 kwietnia 1913 r. w Zaborzu, dzielnicy Zabrze. Jego ojciec - Emanuel Cwołek był górnikiem i pracował w Kopalni "Królowa Luiza".

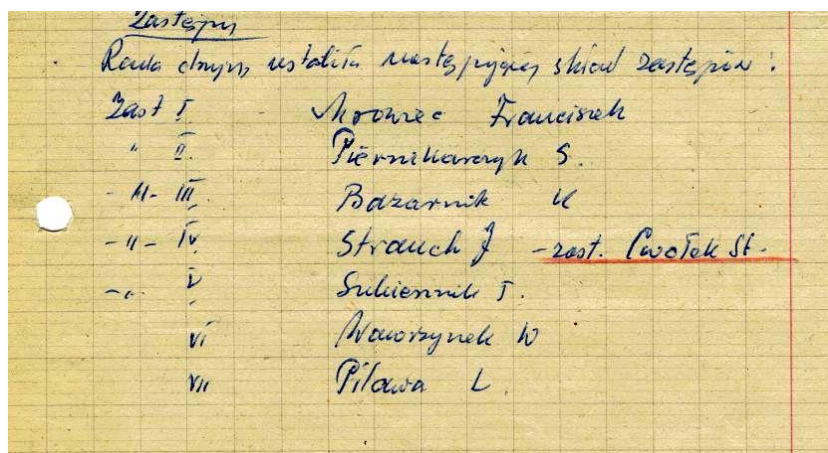
Kopalnia "Królowa Luiza Zachód" w 1937r.

W wieku 12 lat, w **1925 r. rozpoczął naukę w Gimnazjum w Lublińcu** i tam **1 grudnia 1926 r.** wstąpił do **I Męskiej Drużyny Harcerskiej im. Tadeusza Kościuszki.**

*Męska Drużyna Harcerska im. Tadeusza Kościuszki w 1930 r.
Druh Stanisław Cwołek - stoi drugi od prawej*

W drużynie sprawował między innymi **funkcję zastępowego** (w 1927 r.).

Uczestniczył **w Zlocie Hufca w 1929 r.** zorganizowanym w okazji przygotowań Zlotu Narodowego w Poznaniu.

*Zlot Hufca Lubliniec w 1929 r.
Druh Stanisław Cwołek stoi pierwszy od prawej*

Naukę gimnazjalną **przerwał w 1931 r.** ze względu na stan zdrowia. Powrócił do Zaborza i włączył się do pracy **tamtejszej Drużyny Harcerskiej im. Tadeusza Kościuszki**, której drużynowym był jego starszy brat **Izydor Cwołek**. W drużynie z Zaborza pełnił funkcję zastępowego i w lecie 1931 r. wraz z pięcioma harcerzami ze swojego zastępu uczestniczył **w obozie urządzanym przez 18 Żeńską Drużynę Harcerską z Częstochowy-Rakowa**.

W lipcu 1932r. wraz z harcerzami z drużyny brał **udział w obozie** organizowanym przez **drużynę harcerską z Szamotuł w Landwerowie** w województwie wieluńskim, a po obozie odbywał wędrowkę rowerową po Polsce. W tym też czasie **inicjował działalność gromady żeńskiej zuchów w Zabrze**. W dniach **27 i 28 sierpnia 1932 r. uczestniczył w I Zlocie Harcerstwa Polskiego w Niemczech**. Zlot ten odbył się w **Jedlinie pod Ziemęciami** w powiecie gliwickim. „Stanik” pełnił tam funkcję oboźnego i wraz z Zastępcą Prezesa ZHP w Niemczech Leonem Nawrockim i komendantem Zlotu Teofilem Wilczkiem, hufcowym Bytomia, podpisywał zaproszenia na Zlot.

Zlot Harcerstwa Polskiego w Niemczech w 1932 r.

Na X walnym zebraniu ZHP w Niemczech 26 lutego 1933 r. w Bytomiu został wybrany **członkiem (ławnikiem) Zarządu tegoż Związku**. W **1933** roku objął po Izydorze Cwołku kierownictwo drużyny im. Tadeusza Kościuszki w Zaborzu i **pełnił je aż do roku 1936**.

W lipcu 1933 r. wraz z 5 członkami drużyny uczestniczył w obozie drużyny harcerzy z Częstochowy zorganizowanym w Jaremczu, a od 30.07 do 11.08.1933 r. w **IV Jamboree — Zlocie Skautów w Gödöllö pod Budapesztem**.

Harcerze na IV Jamboree w Gödöllő w 1933 r.

28 kwietnia 1935 r. **zorganizował** w Haushaltungsschule w Zaborzu **wizytację Hufca Zabrusko-Gliwickiego przez przewodniczącego ZHP w Niemczech, mec. Kwoczka z Opola**, naczelnika Józefa Kachla i inspektora Józefa Kwietniewskiego, byłego naczelnika do 1934 roku. W dniach 27.06—10.07.1935 r. uczestniczył w obozie letnim ZHP w Niemczech zorganizowanym w Siołkowicach.

W 1935 r. w dniach 11—25 lipca na **Zlocie Harcerstwa Polskiego w Spale** pełnił funkcję oboźnego podobożu ZHP w Niemczech.

*Jubileuszowy Zlot Harcerstwa Polskiego w Spale w 1935 r.
Prezydent Rzeczypospolitej - Ignacy Mościcki*

W 1935 r. rozwijał intensywnie działalność harcerską w Zaborzu, przyciągając do ZHP młodzież. Niepokoiło to miejscowe władze, o czym świadczą składane w tej sprawie meldunki.

W dniach 14–31 lipca 1936 r. odbył kurs instruktorski dla działaczy harcerskich spoza kraju zorganizowany przez dział kształcenia starszyny Wydziału Zagranicznego Głównej Kwatery Harcerzy. Kurs ten odbywał się w Brennej w powiecie cieszyńskim, a jego komendantem był hm Leon Marszałek, członek GKH, kierownik kształcenia starszyny w Wydziale Zagranicznym GK i ostatni komendant Szarych Szeregów.

Prawdopodobnie **jesienią 1936 roku Stanisław Cwołek objął komendę Hufca Zabrusko-Gliwickiego.** Został mianowany podharc mistrzem i włączył się intensywnie w działalność szkoleniową młodzieży harcerskiej. Organizował w hufcu kurs dla zastępowych. W dniach 3 i 4 października 1936 r. brał udział w pierwszej odprawie starszyny harcerstwa w Niemczech, jaka odbyła się w Bytomiu. 19 kwietnia 1937 r. uczestniczył w walnym zebraniu ZHP w Niemczech, na którym omawiano działalność ZHP w Niemczech za okres od 14.04.1935 do 17.04.1937 r., natomiast 30.01.1938 r. brał udział w odprawie hufcowych w Berlinie, gdzie omówione zostały wytyczne do pracy dla poszczególnych hufców oraz sprawa zorganizowania obchodów 25-lecia istnienia ZHP w Niemczech.

Druh Stanisław Cwołek

2 maja 1938 r. prowadził delegację Hufca Zabrusko-Gliwickiego na zjeździe harcerzy z okazji **Jubileuszu 25-lecia Harcerstwa**

w Niemczech. Uroczystości obejmowały przemarsz harcerzy przez miasto na nabożeństwo do kościoła. Po nabożeństwie odbyła się uroczysta akademicka i zwiedzanie wystawy obrazującej pracę śląskich harcerzek i harcerzy. W dniach 29 i 30.10.1938 r. stanął na czele delegacji hufca w głównych uroczystościach jubileuszowych 25-lecia harcerstwa w Niemczech, jakie odbyły się w Berlinie. W uroczystościach tych brali też udział Naczelny Kierownik Centrali Związku Polaków w Niemczech dr Jan Kaczmarek, delegaci wszystkich dzielnic Związku, a także delegacje ZHP z kraju, na której czele stał hm Antoni Olbromski, długoletni naczelnik harcerzy, a także jeden z organizatorów harcerstwa na Śląsku w okresie plebiscytu w ramach Komitetu Plebiscytowego w latach 1920—21. Na wystawie zorganizowanej w Domu Polskim w Berlinie z okazji jubileuszu 25-lecia zorganizował stoisko hufca, pokazujące jego osiągnięcia w minionym okresie.

Oprócz wykonywania normalnych prac związanych z prowadzeniem hufca, zwracał uwagę na **współpracę z harcerstwem w kraju**, a szczególnie **z drużynami z Rudy Śląskiej**, z którymi utrzymywał ożywione kontakty. Drużyny hufca katowickiego często odwiedzały Zabrze z okazji różnych uroczystości, a drużyny zabrzańskie wędrowały po Polsce m.in. w lutym 1939 roku. Angażował również do współpracy instruktorów śląskich w kształceniu zastępowych i drużynowych, przy czym w akcji tej **współdziałał z hm Józefem Pukowcem**.

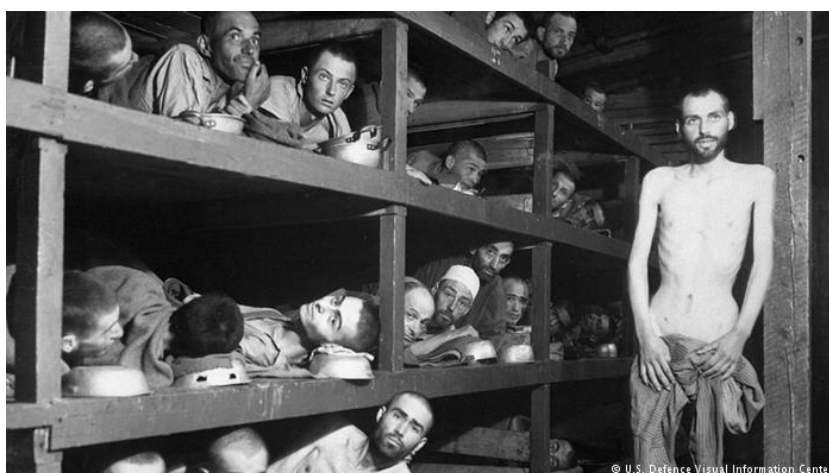
*Druh Józef Pukowiec w środku,
podczas "Dni Starszych Harcerskich" w Rybniku*

Kursy i zbiórki odbywały się również w pogranicznych lasach Knurowa i Szczygłowic. 4 lutego 1939 r. brał udział w ostatniej odprawie hufcowych ZHP w Niemczech, która odbyła się w Berlinie. 2 kwietnia 1939 r. uczestniczył w Walnym Zebraniu Związku

Harcerstwa Polskiego w Niemczech, jakie odbyło się w Bytomiu i **został na nim wybrany po raz trzeci na członka Zarządu ZHP w Niemczech.**

W lipcu 1939 współpracował z p hm Franciszkiem Kachlem, hufcowym z Bytomia, w zorganizowaniu wędrówek pieszo-rowerowych harcerzy z Bytomia i Zabrze. Przemierzali oni trasę około 750 km z Bytomia przez Koźle — Prudnik — Kłodzko, Góry Orle — Karkonosze, Góry Sowie, Wałbrzych, do Opola. Wędrówka trwała do połowy lipca. W ramach planowanej akcji letniej w sierpniu tego roku miał pełnić funkcję kierownika obozu harcerzy. Obóz nie odbył się z powodu zagrożenia wybuchem wojny.

2 grudnia 1939 r. został aresztowany przez gestapo i wywieziony do KL Buchenwald, gdzie brał udział w obozowym ruchu oporu i pomocy dla współwięźniów. W obozie przebywał do czerwca 1942 roku.

Więźniowie obozu KL Buchenwald

Po powrocie z Buchenwaldu zawarł związek małżeński z działaczką harcerską **Wandą Klarą z d. Widera**. Niedługo cieszył się wolnością. Dwa tygodnie po zwolnieniu z obozu został wysłany przymusowo do armii niemieckiej stacjonującej we **Francji**. We wrześniu 1942 r. **przeniesiony do karnej kompanii na front wschodni**. W 1943 r. przyjechał na urlop do Zabrze. Podczas pobytu w Zabrzu wziął udział tajnym spotkaniu harcerzy zabrzańskich w lesie Guido. Prawdopodobnie jeden z uczestników zebrania był konfidentem gestapo i doniósł o spotkaniu. Po powrocie na front wschodni podczas działań wojennych Cwołek został ranny w obie nogi. **21 sierpnia 1943 r. zmarł** w szpitalu w Równem (obecnie Ukraina) w podejrzanych okolicznościach. Tam również został pochowany.

Władysław Planetorz

Urodził się 14 grudnia 1910 r. w podkozielskiej **wsi Cisek**, w rodzinie Józefa Planetorza, prezesa Związku Polaków na powiat Koźle, założyciela szkoły polskiej. W domu rodzinnym Planetorzów mieściła się polska biblioteka.

W **czasie plebiscytu** młody Władek rozlepił polskie afisze, rozrzucał ulotki, a gdy wybuchło III powstanie śląskie, **stał się jednym z jego najmłodszych łączników**, dostarczających przez Odrę na tereny opanowane przez powstańców wieści o sytuacji.

Władysław Planetorz początkowo uczył się w szkole niemieckiej. Z chwilą utworzenia w Cisku polskiej szkoły mniejszościowej, przeniósł się do niej. W 1925 r. **podjął naukę w Gimnazjum im. Adama Mickiewicza w Lublińcu** wraz z grupą 120 uczniów, którą z Opolszczyzny sprowadził do Lublińca ksiądz pułkownik Jan Szymała. Mieszkali oni w bursie. W szkole zetknął się z **pasją swego życia – harcerstwem**.

Miejskie Gimnazjum Koedukacyjne w Lublińcu przy ulicy Sobieskiego 8

Wstąpił do **I Męskiej Drużyny Harcerskiej im. Tadeusza Kościuszki**, której opiekunem był profesor **Alfred Jesionowski** (krytyk literacki, publicysta, współorganizator tajnego nauczania na terenie Rzeszy z ramienia Śląskiego Biura Szkolnego Sekcji Zachodniej Departamentu Informacji i Propagandy Delegatury Rządu).

W drużynie zdobywał sprawności, m.in. stolarza, samarytanina, ambulansisty, mistrza do wszystkiego. **W 1927 r. został jej drużynowym** i tę funkcję pełnił do 1930 roku.

*Władysław Planetorz (pierwszy od lewej)
- drużynowy I MDH im. Tadeusza Kościuszki w Lublińcu
podczas Zlotu Hufca w 1930 r.*

Wraz z drużyną brał udział w **I Zlocie Hufca w Lublińcu (1927)** oraz w **II Zlocie Narodowym w Poznaniu (1929)**.

*Odznaka pamiątkowa
z II Narodowego Zlotu Harcerzy w 1929 r. w Poznaniu*

Po utworzeniu w Bytomiu polskiego gimnazjum w 1932 r. stał się jego uczniem

Uczniowie Polskiego Gimnazjum w Bytomiu w roku 1932

i jednym z pierwszych sześciu absolwentów.

*Władysław Planetorz (stoi - drugi od lewej)
- jeden z 6 pierwszych absolwentów Gimnazjum Polskiego w Bytomiu*

W Bytomiu **wstąpił do drużyny im. Zawiszy Czarnego**, pracował w samorządzie szkolnym, współredagował gimnazjalne **pismo „Idziemy”**.

"Pisemko "Idziemy, którego redaktorem był między innymi W. Planetorz

Po ukończeniu gimnazjum w 1935 r. **rozpoczął studia na wydziale filologii słowiańskiej uniwersytetu w Królewcu**, skąd wkrótce przeniósł się do Wrocławia (listopad 1937). W 1936 r. odbył pod kierunkiem Aleksandra Kamińskiego kurs namiestników zuchowych w Nierodzimiu. Ukończył go z wynikiem celującym, awansując na podharcmistra i obejmując **funkcję kierownika Wydziału Zuchów w Naczelnictwie ZHP w Niemczech**.

Symbol - Związku Harcerstwa Polskiego w Niemczech

Jeździł z naczelnikiem ZHP – **Józefem Kachlem** - po terenie Rzeszy, zakładał drużyny, aktywizował ruch zuchowy i organizował kolonie. Awansował na zastępcę Naczelnika ZHP w Niemczech na cały teren Prus Wschodnich.

Władysław Planetorz

W czerwcu został usunięty z Uniwersytetu Wrocławskiego, a w lipcu 1939 – jako obywatel niemiecki – został wcielony do Wehrmachtu i skierowany do garnizonu w Świdnicy.

Po wybuchu wojny **założył z kolegami tajną organizację, działającą w rejonie Bytomia i Strzelec Opolskich**. Później z harcerką Jadwigą Kauczorówną, przebywającą na przymusowych robotach pod Wrocławiem – **wstąpił do Szarych Szeregów**.

25 kwietnia 1941 r. został aresztowany jako podejrzany o zdradę narodu i państwa niemieckiego. Przeszedł przez KL Auschwitz, KL Mauthausen-Gusen, gdzie esesmani w Wigilię urządzili mu w mrozie i śniegu kilkugodzinne ćwiczenia padania, czołgania, powstawania. Zakończyło się to dla Planetorza zapaleniem płuc, a później gruźlicą. Dopiero w 1943 wytoczono mu proces i skazano na trzy i pół roku ciężkiego więzienia. Był więziony we Wrocławiu, Brzegu i wreszcie w **twierdzy kłodzkiej**, gdzie katowany i głodzony **zmarł 16 lutego 1944 roku**. Z tej kaźni zachował się gryps na odwrocie listu brata: „*Niech żywi nie tracą nadziei... kto dożyje wolny będzie, a kto umarł wolnym już...*”

Tablica pamiątkowa - upamiętniająca ofiary nazistów w czasie II wojny światowej

Został pochowany na cmentarzu komunalnym w Kłodzku. W maju 1979 r. staraniem władz miejskich Kędzierzyna-Koźła prochy Władysława Planetorza zostały sprowadzone na jego rodzinną ziemię i pogrzebane na cmentarzu komunalnym na Kuźniczce.

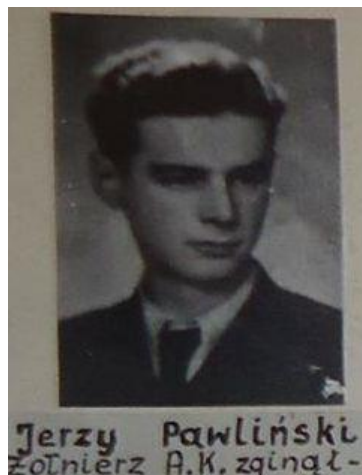

Grób z prochami Władysława Planetorza na cmentarzu komunalnym w Kędzierzynie Koźlu

Jerzy Pawliński

Jerzy Pawliński urodził się w 16 lutego 1923 roku w Lublinie. Wraz z rodziną przeprowadził się do Lublińca, gdzie uczęszczał do Państwowego Gimnazjum Koedukacyjnego im. A. Mickiewicza. W tym czasie należał do funkcjonującej na jego terenie **I Męskiej Drużyny Harcerskiej im. Tadeusza Kościuszki**. W sierpniu 1939 r. **przeniósł się do Piotrkowa Trybunalskiego**.

Podczas okupacji brał udział **w tajnych kompletach** prowadzonych w Piotrkowie Trybunalskim przez profesorów **I Liceum Ogólnokształcącego im. Bolesława Chrobrego**. Zajęcia ukończył, zdając egzamin dojrzałości.

Wstąpił w szeregi **Armii Krajowej**, w której przyjął **pseudonim "Colt"**. Miał **stopień podchorążego**. Należał do **zespołu dywersyjnego Kedywu "Mina"**. Brał udział w wielu akcjach dywersyjnych na terenie miasta i okolic. Jedną z nich odbyła się w 4 marca 1944 r. w kinie „As” w Piotrkowie. Jej celem było wyświetlenie na ekranie kina - podczas seansu - emblematu kotwicy (symbolu Polski Walczącej) oraz odegranie hymnu narodowego. Inna (również w marcu 1944 r.) odbyła się na torach w Piotrkowie. Podczas walki Jerzy Pawliński wraz z Jerzym Kępińskim „Kurzawą” wynieśli spod ostrzału rannego Włodzimierza Stańczykowskiego „Artura”. W kolejnych dniach "Colt" został włączony do **oddziału partyzanckiego "Błyskawica"**. W końcu **maja 1944 r.** wraz z oddziałem przeniósł się w okolice lasów wokół Łęczna. **26 maja 1944 r.** żołnierzy oddziału „Błyskawica”, którzy znajdowali się w gajówce Karola Pluty, otoczyła niemiecka żandarmeria z formacjami Ukraińców. Wywiązała się zacięta walka, w wyniku której **zginęli**: Tomasz Kaczyński oraz **Jerzy Pawliński „Colt”**. Rannych żołnierzy

wziętych do niewoli Niemcy rozstrzelali. Podobnie uczynili z gajowym i jego rodziną.

13 maja 2014 r. w Łęczynie odsłonięty został obelisk upamiętniający zastrzelonych w maju 1944 partyzantów z oddziału AK "Błyskawica", w tym Jerzego Pawlińskiego.

Obelisk w miejscu gajówki w Łęczynie

Na **cmentarzu rzymskokatolickim przy ulicy Partyzantów w Piotrkowie** znajduje się tablica poświęcona pamięci mieszkańców Piotrkowa zamordowanych przez niemieckiego okupanta w latach 1939-1945. Wśród wymienionych na tablicy osób jest także Jerzy Pawliński.

Tablica pamiątkowa na cmentarzu w Piotrkowie Trybunalskim

Krystyna Kubalska

Krystyna Kubalska urodziła się 15 stycznia 1925 r. w rodzinie znanego adwokata - **Marcelego Leona Kubalskiego**. Była uczennicą **Państwowego Gimnazjum Koedukacyjnego im. Adama Mickiewicza**, które skończyła na **II klasie** (z powodu wybuchu wojny w 1939 r.). Należała do **IV Żeńskiej Drużyny Harcerskiej** działającej przy Gimnazjum w Lublińcu. W 1939 r. **została jej drużynową**. Jak wspomina siostra Krystyny - **Barbara**: *"Harcerstwo było treścią jej młodego życia. Była drużynową pełną zapału w pracy z młodzieżą, a była to młodzież ofiarna, przepojona ideałami, patriotyzmem, wychowana na najlepszych wzorcach służenia Bogu i Ojczyźnie."*

W lipcu 1939 roku wraz z harcerkami z Lublińca wzięła udział w **obozie w Krzepicach**, pod ówczesną granicą niemiecką, gdzie czyniono już przygotowania do agresji na Polskę. Komendantką tego obozu była **druhna Grażyna Dąbrowska**.

*Obóz w Krzepicach w 1939 r.
Stoją od lewej Irena Tyran, Leniainre(?), Marxen,
Krystyna Kubalska, Fela Mundil*

Kilka dni przed wybuchem wojny wraz z matką i siostrami wyjechała **do Mszany Dolnej** (ojciec został powołany do wojska, a następnie internowany w oflagu w Murnau w Bawarii), gdzie zamieszkała przy ulicy Kolbego 14 u rodziny matki, która pochodziła z tych stron. Podczas wojny opiekowała się rodzeństwem oraz chorą na serce mamą. Zarabiała na życie, pracując jako sprzedawczyni w piekarni. Uczęszczała na tajne nauczanie, kontynuując naukę. **Została także wciągnięta do konspiracji i pełniła funkcję łączniczki** oddziałów leśnych **AK**. Rankiem **17 maja 1944 r.**

wskutek prowokacji niemieckiej została zaarrestowana przez Gestapo wraz z rodziną i kolegami harcerzami z Szarych Szeregów: Adamem Gądkiem, Władysławem Nawieśniakiem, Mikołajem Płoskonką, Władysławem Płoskonką oraz Zygmuntem Grzybowskiem "Zymkiem" (który zginął podczas aresztowania). Kilka dni później - **25 maja 1944 r. została rozstrzelana na terenie cmentarza żydowskiego**, mieszczącego się przy ulicy Rybackiej w Nowym Sączu.

Tablica umieszczona na cmentarzu żydowskim przy ulicy Rybackiej w Nowym Sączu

Leopold Hałaczek

Urodził się **29 września 1912 r. w Bottropie** (Niemcy, Westfalia). W wieku 5 lat wstąpił do szkoły ludowej. W 1917 r. **ojciec Leopolda - Teofil Hałaczek** reemigruje do Polski, by wziąć udział w **ruchu wyzwoleniowym** i gdzie po kursach w Poznaniu i Krakowie **zostaje agitatorom na powiat lubliniecki. W 1921r.** mały Leopold wyjeżdża wraz z matką najpierw do Zabełkowa (powiat Raciborski), a następnie **do Wierzbia**, gdzie kontynuuje naukę. Tutaj wraz z ojcem **rozwiesza plakaty antyniemieckie**. W obawie o zdrowie i życie dzieci i żony - Teofil Hałaczek **odsyła rodzinę do Krzyżkowic** (powiat rybnicki). W 1926 r. Leopold Hałaczek **wstępuje do Państwowego Gimnazjum w Rybniku**. Ojciec zaś pozostaje w powiecie lublinieckim i pełni funkcję urzędnika celnego.

Gimnazjum w Rybniku - rok 1939

W 1927 r. wstępuje do harcerstwa, a już dwa lata później w 1929 r. zakłada **MDH im. Henryka Sienkiewicza w Krzyżkowicach**, której zostaje **drużynowym** i którą prowadzi z przerwą do 1933 roku. We wrześniu 1930 r. przenosi się do ojca i naukę kontynuuje w **lublinieckim Gimnazjum**. Tam też wstępuje do **IMDH im. Tadeusza Kościuszki** i zostaje jej **drużynowym**.

Leopold Hałaczek

Po roku wraca do **Krzyżkowic i w roku szkolnym 1931/32** uczy się w Gimnazjum w Rybniku. Niestety, nie kończy 6 klasy z powodu choroby, a następnie śmierci matki. 1 listopada 1932 r. rozpoczyna naukę w dwuletniej **Szkole Rolniczej w Rybniku**, którą kończy z wynikiem bardzo dobrym - 24 marca 1934 roku.

W latach **1935-1936 odbywa służbę wojskową w 15 Pułku Piechoty w Dęblinie**. Tam kończy pułkową szkołę podoficerską w stopniu kaprała. Po zwolnieniu z wojska **pracuje jako urzędnik w kopalni „Charlotta”** w Rydułtowach, prowadzi równocześnie agenturę ubezpieczeń spółki „Silesia”. W tym samym czasie działała społecznie jako **komendant hufca harcerzy w Rydułtowach**.

W Rydułtowach spotyka **Pawła Bielcę**, ówczesnego drużynowego MDH im. Zawiszy Czarnego (Paweł Bielica był członkiem i drużynowy I MDH im. Tadeusza Kościuszki w Lublińcu), z którym współtworzy czasopismo harcerskie **„Jak skauci pracują”**.

Leopold Hałaczek (po lewej) i Paweł Bielica (po prawej) w Rybniku

Od początku wojny angażuje się w szeroko zakrojoną działalność konspiracyjną w okolicy Rybnika. Jesienią 1940 r. zostaje zwolniony z pracy za manifestowanie polskośći. **18 grudnia 1940 r. zostaje aresztowany przez gestapo w domu Jana Margicioka** (działacza polskiego w Rydułtowach) i osadzony w rybnickim więzieniu, z którego **udaje mu się zbiec** po sześciu tygodniach. W ucieczce pomagają mu koledzy ze Związku Walki Zbrojnej. **Przedostaje się do Czech. W okolicy Orłowej na Zaolziu** pod zmienionym nazwiskiem, **jako zastępca komendanta ZWZ/AK** prowadzi pracę konspiracyjną (wraz z Janem Margiciokiem i Teofilem Witą). **16 stycznia 1943** za sprawą zdrady Edwarda Gałuszki (prawdopodobnie pielęgniarza-medyka z Orłowej, a zarazem konfidenta Gestapo) zostaje aresztowany na stacji kolejowej w Bystrzycy, a **podczas próby ucieczki, postrzelony w głowę, ujęty i uwięziony w cieszyńskim więzieniu**. Po trzech miesiącach **przewieziony do KL Auschwitz** i osadzony w podziemiach bloku 11, w którym jest brutalnie przesłuchiwany. **14 sierpnia 1944 r.** wraz z czterema innymi więźniami zostaje przewieziony do miejscowości **Pietwałd (Rychwałd)** i tam, **podczas egzekucji publicznej powieszony**. Po egzekucji zwłoki najprawdopodobniej spalono w oświęcimskim krematorium.

Od 2002 r. w celu uczczenia bohaterskiej postawy harcerzy w czasie II wojny światowej **Miasto Rydułtowy co roku organizuje bieg uliczny dla uczniów rydułtowskich szkół - Memoriał im. Jana Margicioka i Leopolda Hałaczka** oraz **apel pamięci.**

Emeryk Cieślak

Urodził się **7 czerwca 1906 r.** w Krępach na Spiszu. Po ukończeniu szkoły wydziałowej kształcił się w **Państwowym Seminarium Nauczycielskim w Cieszynie-Bohrku**. Maturę zdał w roku 1925. Pracę nauczycielską rozpoczął w Jabłonkowie. Następnie, na początku lat 30. został **przeniesiony do Lublińca, gdzie pracował w Szkole Powszechnej,**

*Grono Pedagogiczne Szkoły Powszechnej
Emeryk Cieślak stoi w trzecim rzędzie, drugi od lewej*

a także w **Publicznej Szkole Doksztalcającej Zawodowej.**

*Grono pedagogiczne PSDZ w Lublińcu
Druh Emeryk Cieślak stoi w czwartym rzędzie, drugi od lewej*

W Szkole Powszechnej, jak wynika z dokumentów, **odpowiedzialny był między innymi za szkolny chór.**

Był także harcerzem, **członkiem Starszoharcerskiego Kręgu im. księdza Damrota w Lublińcu**, działającym przy Komendzie Hufca Lubliniec.

*Krąg Starszoharcerski w Lublińcu;
druh Emeryk Cieślar siedzi piąty od lewej*

Udzielał się społecznie także w innych organizacjach takich jak **Obrona Kresów Zachodnich** (później Polski Związek Zachodni) czy **Związek Powstańców Śląskich**.

W 1938 r. przeniesiony został do pracy w charakterze **nauczyciela na Zaolzie do Jabłonkowa**. Od początku okupacji **angażował się w ruch oporu działający na tych terenach**. **Aresztowany 2 maja 1940 r.** przez Niemców i więziony w Cieszynie, następnie przewieziony do **KL Auschwitz**, przeżył do końca funkcjonowania obozu. 18 stycznia 1945 r. **uczestniczył w "marszu śmierci" więźniów z Oświęcimia do Wodzisławia Śląskiego**. Następnie najprawdopodobniej został przewieziony do obozu **KL Mauthausen-Gusen**, skąd trafił do **KL Ebensee (Austria)**, który został utworzony jako komando zewnętrzne obozu Mauthausen. **Tam zginął 18 kwietnia 1945 roku**. Obóz wyzwolono 3 tygodnie później.

Pomnik na terenie byłego obozu w Ebensee,
w którym zginął Emeryk Cieślár

W miejscowości Jablunkov (Jabłonków) w Czechach znajduje się **pomnik poświęcony ofiarom ruchu antyfaszystowskiego**. Wśród ofiar wymieniony jest także **Emeryk Cieślár**.

David Kosina, vets.cz

Pomnik w Jablunkovie

Materiały źródłowe:

Jan Psiuk

Opracowane na podstawie:

Ustalenia Komisji Historycznej Hufca Lubliniec z lat 1980-2012
Janusz Bula, *Harcerstwo na terenie miasta Lublińca w latach 1920-1949*,
Kraków 2000, Akademia Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej
(niepublikowana praca magisterska).

Zdjęcia:

Archiwum Hufca ZHP Lubliniec

Józef Kowol

Opracowane na podstawie:

Archiwum Hufca ZHP Lubliniec
Zbiory prywatne - Marian Berbesz

Zdjęcia:

Archiwum Hufca ZHP Lubliniec
Muzeum Internetowe ZS nr 1 im. Adama Mickiewicza w Lublińcu

Franciszek Motak

Opracowane na podstawie:

IPN - *Zbrodnie w Lublińcu w 1939r.* (postanowienie z 8 listopada 2013 r.)

Zdjęcia:

Muzeum Internetowe ZS nr 1 im. Adama Mickiewicza w Lublińcu

Jan Bernard Handy

Opracowane na podstawie:

Zbiory prywatne - Marian Berbesz
Józef Prażmowski, *Szkolnictwo w województwie śląskim*, Katowice 1938.
Księga Cmentarna Polskiego Cmentarza Wojskowego w Katyniu, red. J. Snitko-
Rzeszut, Warszawa 2000.
Marian Gąsowski - Wspomnienia
Maria Śliwińska z Rodziny Katyńskiej w Katowicach - Wspomnienia

Zdjęcia:

Zbiory prywatne - Marian Berbesz
Zbiory prywatne - Alojzy i Marcin Gajek
Zbiory prywatne - Blanka Bulik
Archiwum Hufca ZHP Lubliniec
Katedra Polowa Wojska Polskiego

Jerzy Żak

Opracowane na podstawie:

Bogusław Muniak - Wspomnienia
Ludwik Markowiak, *Państwowe Gimnazjum i Liceum Koedukacyjne im. Adama
Mickiewicza w Lublińcu w latach 1932-1939* „Lubliniecki Pamiętnik
Pedagogiczny” 1994 nr 1, s. 77.
<http://auschwitz.org/muzeum/informacja-o-wiezniach>

Zdjęcia:

Archiwum Hufca ZHP Lubliniec
Zbiory prywatne - Marian Berbesz
Muzeum Internetowe ZS nr 1 im. Adama Mickiewicza w Lublińcu

Konrad Mańka

Opracowane na podstawie:

Kazimierz Ziółek, *Konrad Mańka (1915-1942)* „Ziemia Lubliniecka” 2015 nr 3-5, s. 4-5.

Janusz Bula, *Harcerstwo na terenie miasta Lublińca w latach 1920-1949*, Kraków 2000, Akademia Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej (niepublikowana praca magisterska).

Kronika I Drużyny Harcerek im Królowej Jadwigi w Lublińcu

Kronika obozowa - Międzyzdroje 1948 prowadzona przez Jerzego Antczaka Michał Lis, *Konrad Mańka „Szkice Lublinieckie”* 1988, nr2, s. 98-100.

.

Zdjęcia:

„Ziemia Lubliniecka” 2015 nr 3-5, s. 4-5.

Zbiory prywatne - Krzysztof Zbączyniak

Zbiory prywatne - Bartłomiej Zbączyniak

Janusz Bula, *Harcerstwo na terenie miasta Lublińca w latach 1920-1949*, Kraków 2000, Akademia Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej (niepublikowana praca magisterska).

Zbiory prywatne - Alojzy i Marcin Gajek

Zbiory prywatne - Krzysztof Korkus

Henryk Pawłowski

Opracowane na podstawie:

Paweł Jendrysik - notatka

Ludwik Markowiak, *Państwowe Gimnazjum i Liceum Koedukacyjne im. Adama Mickiewicza w Lublińcu w latach 1932-1939* „Lubliniecki Pamiętnik Pedagogiczny” 1994 nr 1, s. 77.

<http://auschwitz.org/muzeum/informacja-o-wiezniach>

Zdjęcia:

Archiwum rodziny Pawłowskich

Czesław Bartosz

Opracowane na podstawie:

ksiądz Józef Niesłony - notatka biograficzna

Krzystian Piasecki - notatka biograficzna

Alojzy Gajek - Wspomnienia

Kronika Klasztoru Ojców Oblatów w Lublińcu

Zdjęcia:

Kronika Klasztoru Ojców Oblatów w Lublińcu

Zbiory prywatne - ksiądz Józef Niesłony

Zbiory prywatne - Alojzy i Marcin Gajek

Zbiory prywatne - Krzystian Piasecki

Zbiory prywatne - Rodzina Bartoszków

Archiwum Hufca ZHP Lubliniec

Kościół jest tam, gdzie stanęły konie..., oprac. Krystian Piasecki „Jankowskie Notatki” 2010 nr 3, s. 118.
fotopolska.eu

Maria Krzyżowska

Opracowane na podstawie:

pl.wikipedia.org hasło: Maria Krzyżowska

Tadeusz Marszałek, *Ruch oporu na ziemi lublinieckiej w latach 1939-1945*
„Szkice Lublinieckie” 1986, s. 73-85.

Nauczyciele ziemi lublinieckiej w służbie polskiej oświacie, red. J. Pluta,
Katowice 1979.

„Gazeta Polska Zachodnia” 1934 nr 140, s. 8.

Józef Prażmowski, *Szkolnictwo w województwie śląskim*, Katowice 1938.

Maria Wardzyńska, *Był rok 1939. Operacja niemieckiej policji bezpieczeństwa w Polsce Intelligenzaktion*, Warszawa 2009.

Słownik Biograficzny Ziemi Pszczyńskiej, red. Alojzy Lysko, Pszczyna 1994.

Franciszek Krzyżowski, *Sylwetka zasłużonych członków ZBOWiD z terenu miasta Tychy*, Tychy 1969.

<https://tychysp7.edupage.org/text14>

Zdjęcia:

pl.wikipedia.org hasło: Maria Krzyżowska

Archiwum Hufca ZHP Lubliniec

Google Maps

Stanisław Cwołek

Opracowane na podstawie:

Edward Koziarski - notatka

Archiwum Hufca ZHP Lubliniec

Zdjęcia:

Archiwum Hufca ZHP Lubliniec

Śląska Biblioteka Cyfrowa

Materiały do historii ZHP w Niemczech

www.zabrze.aplus.pl

Planetorz Władysław

Opracowane na podstawie:

Jan Płowucha, *Syn tej ziemi*, Kędzierzyn Koźle 1988.

Marian Ożarowski - Wspomnienia

Krystyna Heska-Kwaśniewicz, *Taki to mroczny czas*, Katowice 2004.

Jerzy Lubos, *Dzieje Polskiego Gimnazjum w Bytomiu*, Katowice 1971.

Tadeusz Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla XIX i XX wieku*,
Warszawa 1983

Zdjęcia:

Publiczne Gimnazjum im Władysława Planetorza w Cisku

FotoPolska.eu - Ocalić od zapomnienia

Jerzy Lubos, *Dzieje Polskiego Gimnazjum w Bytomiu w świetle dokumentów i wspomnień*, Śląsk 1961.

Archiwum Hufca ZHP Lubliniec

Zbiory prywatne - Ludwik Klama i Grażyna Maria Morgała

Zbiory prywatne - Krzysztof Korkus

Jerzy Pawliński

Opracowano na podstawie:

Krystyna Rożniewska - Notatka

Kamil Walczak, *Powiedzcie Polsce. Zapomniany los ludności cywilnej*, Piotrków Trybunalski 2015.

Piotr Wypych - Notatka

Muzeum Internetowe ZS nr 1 im. Adama Mickiewicza w Lublińcu

Zenon Bartczak, *Liceum Ogólnokształcące im. Bolesława Chrobrego w Piotrkowie Trybunalskim. Dzieje. Wychowankowie. Absolwenci*, Piotrków Trybunalski 2015.

Zdjęcia

<http://www.archiwalna.piotrkow.pl/nasze-miasto/aktualnosci/obelisk-na-90-lecie>

Krystyna Kubalska

Opracowane na podstawie:

Janusz Bula, *Harcerstwo na terenie miasta Lublińca w latach 1920-1949*, Kraków 2000, Akademia Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej (niepublikowana praca magisterska).

Muzeum Internetowe ZS nr 1 im. Adama Mickiewicza w Lublińcu

Kronika Mszany Dolnej

Barbara Kubalska – Wspomnienia

Zdjęcia:

Zbiory prywatne – Róża Kopacz-Poniewiera

Leopold Hałaczek

Opracowane na podstawie:

Archiwum Hufca ZHP Lubliniec

Wiktor Szmelicha, *Życiorys Leopolda Hałaczka*, Księga Pamiątkowa Państwowego Gimnazjum i Liceum w Rybniku

Jerzy Klistala, *Żołnierze rybnickiego ZWZ/AK, POP, PTOPI, w obozach koncentracyjnych: Auschwitz-Birkenau, Mauthausen, Gusen, Dachau, Ravensbrück, Buchenwald, Majdanek, Oranienburg, Sachsenhausen, Flossenbürg, ... i innych*, Bielsko Biała 2008.

<http://www.naszwodzislaw.com>

Zdjęcia:

Zbiory prywatne – Błażej Adamczyk

Jerzy Klikstała, *Żołnierze Rybnickiego ZWZ/AK, POP, PTOPI w obozach koncentracyjnych: Auschwitz-Birkenau, Mauthausen, Gusen, Dachau, Ravensbrück, Buchenwald, Majdanek, Oranienburg, Sachsenhausen, Flossenbürg - i innych...*, Bielsko Biała 2008.

<http://www.naszwodzislaw.com>

Emeryk Cieślar

Opracowane na podstawie:

Nauczyciele ziemi lublinieckiej w służbie polskiej oświacie, red. J. Pluta, Katowice 1979.

Maria Wardzyńska, *Był rok 1939. Operacja niemieckiej policji bezpieczeństwa w Polsce Intelligenzaktion*, Warszawa 2009.

Archiwum Hufca ZHP Lubliniec

Jerzy Klistała, *Martyrologium mieszkańców Zaolzia w latach 1939-1945*, Cieszyn 2011.

Kronika Szkoły Powszechnej w Lublińcu 1922-1939

Zdjęcia:

Archiwum Hufca ZHP Lubliniec

<http://www.vets.cz/vpm/27956-pomnik-obetem-2-svetove-valky-a-holocaustu/>

Kronika Szkoły Powszechnej w Lublińcu 1922-1939